

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ОРГАН

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ

1927.

ГОДИНА ЧЕТРДЕСЕТ ТРЕЋА

УРЕДНИК НЕСЛУЖБЕНОГ ДЕЛА

Д-р БРАНИСЛАВ КРСТИЋ

-- ИЗДАЊЕ ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ --

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА
КРАЉЕВИНЕ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА
БЕОГРАД, 1927.

САДРЖАЈ НЕСЛУЖБЕНОГ ДЕЛА ЗА ГОД. 1927.

РАСПРАВЕ

	Стран
<i>D-r Branislav Krstić: Odabiranje darovitih učenika u Hamburgu</i>	1
<i>D-r Borislav Stevanović: Kvantitativna analiza pojma inteligencije</i>	(12)
<i>D-r Milan Šević: Filozofska nastava u srednjoj školi</i>	21
<i>Slobodan Popović: Trezvenjačke družine u osnovnim školama</i>	27
<i>Д-р Владимир Сјасић: Развој нове школе</i>	33
<i>Слободан Појовић: Вежбаоница у служби развијања индивидуалности</i>	42
<i>Д-р Милан Шевић: Прилози Натошевићевој библиографији</i>	44
<i>Д-р Бранислав Крстић: Библиска Педагогија Д-ра Паје Радосављевића</i>	58
<i>Д-р Богдан Гавриловић: Упознавање омладине са циљевима и радом Друштва Народа</i>	65
<i>Д-р Војислав Младеновић: Београдске народне школе у 1926./1927. г.</i>	68
<i>Д-р Милан Шевић: Прилози Натошевићевој библиографији (свршетак)</i>	94
<i>Д-р Борислав Сјевановић: Квалитативна анализа појма интелигенције</i>	(97)
<i>Д-р Војислав Младеновић: Београдске народне школе у 1926./1927. г.</i>	119
<i>Милосав Марковић: Образовање наставника за учитељске школе</i>	125
<i>Д-р Дим. Ђуровић: О пореклу словенског писма</i>	129
<i>D-r Milko Popović: Pisanje i izgovor glasova dž, č, ć, đ, i tuđih riječi u našoj pastavi</i>	147
<i>Д-р Младен Берић: Статистика школа</i>	149
<i>И. М. Пејровић: Школе у Америци</i>	161
<i>Д-р Младен Берић: Статистика школа</i>	178
<i>Д-р Сјев. З. Ивановић: Настава хигијене у средњим школама</i>	188

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

<i>Die Lehrerfrage in der neuen Schule, D-r Vladimir Spasitsch (Д-р Бранислав Крстић)</i>	30
<i>Општа Историја Средњег Века од Данила Вуловића и Милорада Ђерића (Слободан Поповић)</i>	63
<i>Kriza naše srednje škole od J. Westera (Vladimir Lapaјne)</i>	

БЕЛЕШКЕ

<i>Средњошколске новине у Чехословачкој М. Ш.</i>	64
<i>Образовање учитеља у Француској М. Ш.</i>	125

WWW.UNIL.SR

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

ОРГАН

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ

НЕСЛУЖБЕНИ ДЕО

ДЕЦЕМБАР

1927. ГОД.

ГОД. XLIII

ШКОЛЕ У АМЕРИЦИ

(Неколико импресија)

1. ОРГАНИЗАЦИЈА АМЕРИЧКИХ ШКОЛА

У Сједињеним Америчким Државама постоје у главном ове три школе кроз које се мора проћи док се не дође до академске дипломе.

Најпре Public School, која обично траје шест до осам година и еквивалентна је нашој основној школи са још од прилике два до три разреда гимназије. Пре те школе деца иду обично у забавишта, којих има безброј разних врста. Затим долази High School, која обично траје четири године и била би равна нашем четвртном, петом, шестом и донекле седмом разреду гимназије. Онда је на реду College, који такође траје око четири године, и који би се могао да упореди са наша два последња разреда гимназије и прве две године универзитетских студија. Након задњих испита на калеџу студент добија диплому једног В. А. (Bachelor of Arts) или В. С. (Bachelor of Science), а према томе већ, којом се је групом предмета бавио за време својих студија. В. А. добијају студенти филологије, књижевности, историје, теологије, правних наука итд. Ако би студент желео да заврши какву нарочиту специјалну школу, као Рударску Школу, Школу за Новинарство, Медцину, Правну Школу, Трговачку школу и друге, онда би он обично након две, три године проведене на калеџу, а за које би се време уписивао на такве курсеве што би га боље приугодили да ступи у коју од тих специјалних школа, напустио калеџ и прешао на коју од поменутих школа било аутоматски, било након још каквих потребних пријемних испита. Тако исто ако би који студент са В. А. или В. С. чином, т. ј. са редовно завршеним калеџом, желео да дође до неке више школске титуле и да се посвети специјално каквој научној групи (нарочито они студенти који намеравају да се доцније одаду наставничкој или научној каријери), такав би се студент уписао на оне више курсеве на којима се ради postgraduate work (рад након дипломирања).

Иза посећивања једног одређеног броја тих курсева, и то најмање у року од годину дана, и иза положених испита, као код појединих одсека и након израде каквог већег стручног рада, студент добија титулу М. А. (Master of Arts) или М. С. (Master of Science). Докторат се добија након најмање још годину дана похађања специјалних курсева иза М. А. или М. С. чина, затим након пријемног кандидатског испита, након докторског испита и предаје тезе.

То је у главном основна схема организације америчке школе. Одступања од ове основе у једном или другом правцу, и више или мање, има на све стране и код сваке посебне школе. О америчким се школама у опште не може говорити онако прецизно и одређено, као када би се говорило о француским, немачким, талијанским или другим таквим школама где је школа у рукама државе, и где је један исти систем спроведен свугде.

Основна и главна разлика између америчких и европских школа лежи у томе, што су америчке школе већином независне од државних власти (нарочито више школе), те се издржавају помоћу разних завештаних и поклоњених фондова, као и од ђачке школарине. Према томе нити је начин предавања, нити је број обавезних предмета, нити су прописи за дипломирање по свима школама исти. У главним својим цртама основ јесте исти, али се у детаљима разликују. Највећи и најстарији амерички универзитети су приватне и од државе независне установе. Харвард, Колумбија, Јел Принстон, Корнел, све су то приватним фондовима и дотацијама засноване више школе, а то су такође и неколико од најрепрезентативнијих америчких универзитета.

Постоје међутим и државни универзитети; нарочито су у државним рукама ниже школе. Свака поједина држава из северо-америчке уније издржава поред основних школа још и велики број „виших школа“ (High School), као и по који универзитет, на коме је настава бесплатна, и где су наставници државни службеници. Тако се на пример и у самом Њујорку налази College of the City of New York. једна огромна, необично угодно и богато сазидана школа са читавим комплексом грађевина у којима су учионице, лабораторије итд. Па ипак су далеко признатији Columbia College, Barnard College, Cornell College и други калеци у истој држави Њујорку, него ли сам тај муниципални калец. Разлог за то је понајвише у томе, што независни калеци и универзитети боље плаћају своје особље, што су институције старијега датума, и са извесном већ створеном репутацијом и традицијом, те могу да лакше врше и избор свога наставничког особља и да добију боље наставнике.

Ни сама чак федерална влада у Вашингтону нема своје посебно Министарство Просвете. Како су Сједињене Државе једна уније од 48 држава, од којих свака за себе има своју унутарњу управу, своје

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

посебно законодавство, свој парламенат, своју државну управу са гувернером на челу, то тако исто свака од њих има и своје посебно одељење за просвету. Сваки већи град у унији такође има свој независни школски систем. А у Вашингтону, престоници уније и седишту федералних власти (које треба разликовати од државних власти, што их има свака држава за себе), налази се једино тако звани *Bureau of Education*, и то само као један од одељака Министарства Унутрашњих Дела (Department of Interior). Функција је тога одељка у главном вођење статистике о настави у унији, и она се у виду извештаја подноси Конгресу; а затим би то одељење требало да узима иницијативу у општој америчкој просвети, те издаје и многобројне педагошке и просветне брошуре и расписе по појединим питањима.

Према томе би се слободно могло рећи да изгледа као да у америчкој настави влада права анархија, ма да би то такво тврђење било мало парадоксно. Анархија тамо влада само у спољној форми, зато што нема једноликог система по свима државама и свима школама, што нема оног европског „централизма“ у просвети, већ свака држава иде са својим школским системом независно својим путем, док и многе слободне школе стварају своје уређење према свом нахођењу, и граде свој посебан наставни програм према својим приликама.

Такво се стање ствари најзад не сматра у Америци никаквом аномалијом. У Америци је слободно свакоме да верује у коју год хоће и у колико год хоће религија; да носи какво год хоће име, ако му се само оно свиђа; да станује где хоће и да се креће сасвим слободно како хоће по целој унији, не пријављујући се никад никаквим полицијским властима; да ужива потпуно слободно и ничим не сметан своју индивидуалну слободу, боље но игде на свету. Потпуно је дакле у духу таквих схватања остављена грађанима и пуна слобода да иду у коју школу хоће, да стварају сами какве школе хоће, и да стичу своје лично образовање на какав год начин хоће. Ништа им у погледу школских диплома не стоји доцније у животу као запрега, јер у Америци се, као што је опште познато, не тражи диплома, већ способност. Све што Америка захтева од својих грађана, то је да прођу кроз какву било основну школу и да постану писмени. Сваки је грађанин обавезан да буде писмен, и та се обавеза тамо много стриктније и темељније спроводи но игде у Европи.

А поред тога, ма да овако споља изгледа као да у америчкој просвети влада неко анархично стање, у ствари опет није сасвим тако. У Сједињеним Државама има изврских школа, има универзитета који би се слободно могли да такмиче са најбољим светским универзитетима. Осећа се да постоји научна дисциплина, да има мерила за знање и незнање, за корисно и за штетно. И што је најглавније, саме школе

врше међу собом као неку узајамну контролу. Ако сте на пример били студент на каквој мањој школи, те желите да пређете на који од првокласних америчких унверзитета, на Харвард или Колумбију на пример, мораћете да прођете најпре кроз њихово пријавно одељење, где вам се прегледају ваша сведочанства, и где се према програму рада на оној школи са које долазите, и према њеној репутацији, одређује хоћете ли бити примљени и уписани као равноправан са ученицима, вашим вршњацима, из те исте школе у коју се пријављујете — или ће тражити од вас да најпре положите какав пријемни испит, којим би доказали да је ниво вашег знања и спреме раван нивоу ученика школе на коју ступате.

Прелажење са high school-а на college се такође не врши механички, просто на основу дипломе о свршеној high school, већ мора да се полаже т. зв. entrance examination (пријемни испит). Зато се обично поред сваког већег калеџа и универзитета налази и каква preparatory school у којој се ученици спремају за тај испит.

Према овоме се види да постоји извесно узајамно контролисање међу самим школама, и то је контролисање у појединим својим особинама можда и далеко ефективније и плодносније, но што је то у оним земљама где је просветна организација централизована и где сву контролу врши једно министарство. Нарочито је добра установа многобројних пријемних и пробних испита, јер се тиме осигурава бар приближно једно мерило за оцену ученика разних школа. Поред ове међу-школске контроле, постоји и контрола јавности, а та је контрола у Америци увек врло важна и врло утицајна чињеница. Унутарњи се живот сваке поједине школе, и у најзабаченијој варошици, стално претреса у дневној штампи тога места. У тој особини лежи најзад и један посебан дух Америке, често несхватљив нама из Европе. Јавност тамо игра врло велику улогу. Зато се и управа сваке школе тамо стара да што више привеже и ђачке родитеље уз школу, и не оставља их да буду индиферентни према њој. По школама се приређују разноврсне светковине, чајанке, дилетанске представе и игранке сваком могућом приликом; и ту наставници долазе у један неформалан, али зато много ближи и успешнији додир са ђачким родитељима.

Начин наставе је по свим школама што више експерименталан. Сваки се предмет предаје тако, да донесе ученику поред теориског и максимум практичног знања. Сам избор предмета који се предају, као и сва организација наставе, не врши се толико са обзиром на то да се стварају што културнији, свестрано образованији и углађенији појединци, као што је то по европским школама, већ да ученик по завршетку школе располаже са ма каквим солидним практичним знањем, које би се могло одмах да на првом кораку примени у борби за

опстанак у томе свету непрекидне конкуренције и бесомучног утркивања ко ће се показати што више efficient (квалификован, погодан).

Отуда се у high school-у предаје књиговодство, учи се стенографија и рачуноводство, политичка економија и електротехника, механика и трговачка кореспонденција, па чак и вештина рекламирања (advertising). То ипак не значи да су зато избачени латински, грчки, историја, филозофија. На против. Сви ти курсеви такође постоје, и онај студент, који би желео да се ода на вишим студијама, нарочито лингвистици, књижевности, филозофији или којој другој групи, узме курсеве из тих предмета, а не рачуноводство или стенографију. Док опет они ученици, који не намеравају да иза high school-а наставе више образовање, већ хоће да одмах ступе у практичан живот, посветиће своје време баш учењу таквих предмета који ће им омогућити да лакше добију место и боље у служби напредују. Из овога се може видети да америчка школа више води рачуна о реалним потребама, но што је то случај са често старим и непрактичним европским системима у појединим земљама. Немачке и енглеске школе су у том погледу данас можда још најближе америчким школама, а и у Русији се сада, како изгледа, реформише школа у истом правцу.

Предмети затим на њиховим школама нису сви обавезни, али ни ученику није остављена потпуна слобода при избору предмета. Сваки ученик приликом свог уписа на каквој школи, има да са нарочито одређеним лицем од стране школске управе утврди листу својих предмета које ће на тој школи студирати. Та се листа у главном утврђује са обзиром на онај позив коме ђак намерава да се доцније у животу ода.

Ученици нису претрпани великим бројем предмета. Место осам и девет предмета, са колико у току школске године мора да се бори сваки наш гимназиста, амерички ђак са high school-а или са college-а има на свом програму обично по пет до шест предмета. Али зато он мора да уђе много дубље у сваки свој предмет но што се то захтева од наших ђака. Амерички су ђаци много више специјалисте но што то могу да буду европски ђаци. Европски је ученик свестранији, зна више ствари. Амерички ученик није, зна само неколико предмета, али их зна одлично. Отуда често и настаје такав случај, да када који амерички ученик дође у Европу, и неко му помене Цицерона, он није баш сасвим начисто са тим, јели то какав средњевековни папа или неки руски новелиста. Али док би се европски студент зграњавао на такву непросвећеност, тај би му се исти амерички студент могао по сто пута више насмејати, ако би се случајно нашли пред каквим поквареним мотором који треба оправити, или ако би се појавио некакав замршен математички проблем по каквој полици за осигурање неке трговине, а који би требало брзо решити.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.univ.rs

Тако је и настава језика код њих далеко солиднија но код нас. Нарочита се пажња обраћа на добро познавање композиције онога језика који се учи. Онај ученик који се на пример налази у другој години свога учења немачког или француског језика, мора већ да зна да пише читаве мале саставе на том језику, и то прилично стилски беспрекорно. Писмени су задаци при учењу језика на њиховим школама врло чести, скоро сваки други или трећи час је посвећен писменим радњама. У писменим се задацима више врши превођење са енглеског на онај страни језик који се учи, него ли обратно. Али, разуме се, да су тамо и професору оптерећени са много мањим бројем часова но код нас, те су зато и у стању да улазе овако интензивно у свој посао.

Рад по лабораторијама, вежбаоницама, радионицама, много више испуњава тамо ђачко време у односу према раду у учионици, но што то у опште бива по нашим школама. Код старијих ученика, на специјалнијим вишим школама, не даје се диплома док ученик није демонстрирао своју способност и на практичном пољу као плаћени упосленик каквог предузећа. Тако је сваки студент машинске технике дужан да своје распусте проведе на послу у каквој фабрици као обичан раденик, студент пољопривреде на каквој фарми, некој великој млекари или другом каквој пољопривредном предузећу; од студената новинарства се очекује да по могућству буду упослени у некој већој редакцији итд.

Циљ је дакле америчке школе, према свему горе изложеном, да свог ученика што солидније опреми за ону тешку будућу „struggle for life“ (борба за опстанак) на коју ће неминовно наићи у животу, да створи од њега једно практично биће класе ће из своје спреме моћи да извуче што више практичних користи, и коме маса ствари доцније у пракси неће бити нешто туђе, нити ће имати да се на првим корацима кроз живот понаша сплетено и неумешно.

Такви су циљеви америчких школа, и тако оне схватају свој задатак.

Потрабно би било да сада овде истакнемо и неколико тамних страна у америчком школском животу, неколико спољних недостатака њихове школске организације. Те тамне стране долазе најчешће од утицаја некомпетентних али моћних фактора, у чијим се рукама судбина школа налази. Ти утицаји стварају дух школе, одређују правац предавања, начин васпитања, мешају се у опште у духовно формирање омладине; ма да су скоро увек они баш ти, који би на томе пољу требало да имају последњу реч У томе пре свега и лежи узрок чињеници, да је америчка школа сва потпуно и свесно класна, да настава у њој често није саобразна са идеалом истине и науке, већ са идеалом класе. Ово је нарочито истина код приватних школа, код калеџа и универзитета, којим школама управљају тако звани школски трустови.

Управни одбор сваке такве школе састављен је од некадањих ђака те исте школе који су имали у животу успеха, те постали богати финансијери, моћни индустријалци, познати политичари, чувени адвокати итд. Такав један одбор бира и поставља, а и отпушта, наставничко особље; он одлучује о отварању нових катедри, контролише наставу, управља школом у сваком погледу. А природно је опет да једно овакво тело, састављено од оваквих чланова, чија се филозофија живота, њихова политичка и социјална становишта, њихова етичка схватања уопште могу већ у напред да знају — природно је да такво једно тело неће никада трпети таквог наставника, који би се усудио да проповеда извесно друго социјално, религиозно, класно credo, а не њихово. Такав би наставник био сместа проглашен за „опасног“, за фантасту, за несолидног, и морас би да се одмах уклони са школе и уступи место некој погоднијој личности. Отуда се често дешавају случајеви да слободоумнији, смелији и искренији наставници бивају избацивани са школа, да им се у опште онемогућује да на којој другој школи буду наново постављени, те да се морају најзад латити каквог другог позива ради обезбеђења егзистенције.

Такво је стање код оних школа које не зависе од државе. Код државних и муниципалних школа (а то је велика већина нижих школа и нешто виших) које потпадају под контролу државне или општинске управе, што ће рећи под контролу оних људи који су дошли на своје положаје за одређени број година, захваљујући само победи своје партије на последњим изборима, тамо стање може да буде још црње и горе. Има у томе и изузетака, разуме се, али има и појединих случајева где се догађају абсурдности. У свакој појединој покрајини, или ком већем граду, постоје тако звани Superintendents of Schools, који су увек стручна лица и врше надзор над школама у својој области. Али су ти надзорници у ствари одвисни од партиских људи који су их на тај положај довели, и који их могу одатле да уклоне. Партизани и политички демагози су дакле често у ствари они који преко сваког таквог надзорника управљају судбином и школа и наставника. Те како је локални партиски живот у Америци често на врло ниском ступњу, како популарност маса стичу у много случајева окретни демагози без и трунке икакве личне културе, и без икаквог вишег образовања, то се често догађа да је сав школски живот подређен једино партизанским потребама утицајних виших функционера.

Отуда су у Америци и бивали и бивају могући онакви монструозни процеси, као што је пре н. пр. две-три године био онај чувени процес једном наставнику из државе Tennessee, кога су оптужили да је своја предавања из природних наука базирао на Дарвиновој теорији о постанку човека а не на библијском предању. У тој су држави, наиме, политичке вође да би угодиле биготно расположеним фармерима, који чине

WWW.UNIBG.BG

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNI-N.S.B

већину становништва, озаконили један акт којим се забрањује по школама примена Дарвинове теорије при поучавању деце. Тај је процес, разуме се, изазвао огроман вихор у целој Америци, док је коментарисан и широм целог света.

Други један сличан процес, и настао донекле из истих разлога, усковитлаза баш ових дана кад ово пишемо сву америчку штампу. Ствар је и овоме. У Чикагу се налази на положају школског надзорника за тај град William McAndrew, један дугогодишњи наставник, стручан педагог, и човак који врши свој посао не обазирјући се на моменталне потребе ове или оне странке што је на власти. Њега је на томе положају затекао и садањи председник чикашке општине William Hale Thompson, човек популарана код ширих и вулгарнијих маса, које га знају по надимку „Big Bill“, и један од најнескрупулознијих политичких лидера у Чикагу. Оваква су два човека, са сасвим супротним појмовима, морала брзо да дођу у конфликт. Прави се разлог сукобу, разуме се, није смео отворено да изнесе пред публику, већ „Big Bill“ покушава сада да смени школског надзорника под изговором да се по чикашким школама трује омладина учењем „не-америчких историја“ из оних уџбеника које је тај надзорник у школе увео. То јест, да се америчка историја предаје онако како се је она доиста збила у прошлости, не прећуткујући ни оне елементе који не бацају баш најлепшу светлост на Сједињене Државе, нити покушавајући да се извитопере чињенице. „Big Bill“ тврди да се таквим уџбеницима врши британска пропаганда на штету патриотског васпитања омладине. И у том је правцу „Big Bill“ са својом администрацијом подигао читаву једну оптужбу од 16 тачака, помоћу које намерава да смени McAndrew-a.

Школски надзорник, међутим, са својим пријатељима и браниоцима правда свој начин управљања чикашким школама, тврдећи да је он настајао да се ученицима предаје научно тачна историја, оно што се је доиста догодило у прошлости, а не какве сладуњаве и намештене бајке, којима би требала деца да се напоје вером у националну непогрешивост и интегралну оправданост америчког становишта у свакој прилици.

Стварни повод целом овом сукобу најјасније илуструје можда дописник њујоршког „Evening Post“-а, који вели ово:

McAndrew је трн у бедру Thompson-ове администрације, јер надзорник, да се изразимо политичком фразом, неће да „свира у исте гајде“ са администрацијом. Школски је систем најкрупнија политичка шљива у другом граду по величини наше нације. Скоро половина новца сакупљеног општом порезом иде на школе, на које је прошле године потрошено 78,000.000 долара. Док школе имају такође и доста скупог имања које би се могло да издаје под кирију, и да се са њега сакупља рента“.

И зато сада ради овог реалног разлога, да би једна група политичара постигла оно што жели, треба чак да и начин предавања по школама буде стављен под контролу партизанских шићарџија, који би и у том погледу требали да имају последњу реч.

Добра једна страна у свему овоме јесте то, што се у таквим случајевима одмах узбуни сва јавност, сав се свет подели у два табора, и не одиграва се ништа иза кулиса, већ у ствари такво једно питање постане проблем целе нације.

Друга једна мрачна црта америчке школске организације јесте одсуство сваког озбиљног строгог надзора над свим школама, оскудица у једном одређеном мерилу за оцењивање компетентности сваке поједине школе. И од те слабости баш највише и пати углед америчке школе у иностранству.

У Америци је могуће сваком отворити какву год хоће школу. Ако само та школа има ма у колико изглед неке школе, иако није већ јавно какво шарлатанско предузеће, нико јој неће сметати у њеном раду. Тако на пример у граду Hartford-у (Connecticut) постоји једна велика школа за хомеопатску медицине. У њу се примају младићи са врло мало школе, да после две-три године изађу одатле као „доктори“. Знам тако једног младог човека из хрватског Загорја, који је још у Европи свршио два разреда гимназије, отишао као раденик у Америку са својим братом, пробијао се тамо неколико година, дошао на ту „школу“ у Хартфорду, и након две године изашао из ње са дипломом да сада тамо негде по Калифорнији „лечи“ народ.

Чести су случајеви и са тако званим „diploma mills“, то јест са таквим „школама“ које продају дипломе за по неколико стотина долара. Нарочито се, изгледа, рентирају такве „медицинске школе“, које лиферију „докторе медицине“. Само у тим случајевима, и ако се таква нека школа ухвати у тој пракси, кривци долазе под суд за обмањивање.

Штета од оваквих „школа“ у самој Америци и није знатна, нити се осећа. Као што смо већ напред нагласили, тамо постоји извесна врста међу-школске контроле. Зна се затим које школе уживају добру репутацију, а које не. Па и на друге начине се стаје таквој пракси на пут. Тако на пример ни један лекар не може да врши праксу ни у једној од држава уније, док није положио професионални испит те државе, па макар га већ неколико пута раније полагао у другим државама.

У обичним приватним предузећима олако стечене дипломе су такође од врло слабе користи. У Америци је и иначе скоро свако предузеће у приватним рукама. А тамо се не гледа на дипломе, већ на резултате практичног рада.

Једино место где такве „дипломе“ могу да донесу какве користи ономе ко их има, а до штете околини, јесте иностранство, и то нарочито државе Јужне Америке. Да то наноси штете угледу америчких школа, не треба доказивати,

2. ОЦЕЊИВАЊЕ И ПРЕВОЂЕЊЕ У АМЕРИЧКИМ ШКОЛАМА

Једна од највећих разлика између европских и америчких школа, лежи у начину оцењивања ученика и у начину завршавања студија. На америчким средњим и полу-вишим школама пре свега не постоје „разреди“, нити постоји прелажења из разреда у разред. Постоје само курсеви из појединих предмета. Ти се курсеви полажу на крају сваког терма (полу-годишта). И на основу положених испита из одређеног броја курсева, у колико је добио изванредан „кредит“ у „јединицама“ (units) или у „поенима“ (points), кандидат се у толико више приближује дану свога дипломирања. Диплома се добија онда, када је кандидат постигао одређени кредит у броју „јединица“ за положене курсеве. Сваки предмет за себе у току једног терма, или једне године, чини било један или пола unit-а, или пак два, три поена, ако се курсеви на поене рачунају.

Енглески језик, као предмет, може да буде на пример састављен из девет курсева: English 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 и 9. English 1 је рецимо курс из енглеске композиције, синтаксе и теорије књижевности; English 3 општи елементарни преглед енглеске књижевности; English 7 средње-вековна енглеска књижевност и т. д. Сваки је предмет тако подељен на више курсева. И обично се захтева од ученика да пре но што би узео више курсева из кога предмета, сврши најпре и положи ниже курсеве из њега. Али то не мора да увек буде случај, и избор курсева зависи од околности код сваког појединог предмета.

Од једног се ученика обично очекује да похађа у једном терму по пет курсева, и ако положи на крају сваког терма све испите, те за те курсеве добије потребан „кредит“, он након четири године свршава или вишу школу, или пак калеџ ако је вишу школу већ завршио и на калеџ се уписао. Али није обавезно да сваки ђак похађа у једном терму по пет курсева. Може похађати и више, а може и мање. Ако ученик жели да сврши калеџ за три а не за четири године, он ће уписати сваког терма већи број курсева, и гледаће да положи на крају терма све испите из њих, како би тиме за три године истерао онај исти кредит који добијају и други ученици што нормално уче четири године. Дешава се, ма да ређе, да нарочито интелигентни ученици свршавају High School и College за по две године сваки, па и за мање времена. Исто је тако и у основној школи остављена могућност бистријим и вренијим ученицима да брже заврше са школом.

Ако ученик на крају терма положи испите из четири курса, а из петог не положи, тиме му се не уништава стечени кредит и за она четири курса. Не дешава се на тај начин она абсурдност наших гимназија, да по неки, иначе даровит ученик, ради једног или два предмета, који му не би ишли од руке, о које је он обавезан да учи, рамље кроз сво своје школовање у гимназији, те често пута долази и у опасност

да понавља разред, и да ради једног или два таква предмета мора наново целу годину дана да учи још седам или осам других предмета, из којих је показао можда чак и врло добар или одличан успех.

Амерички ученик пак место тога, обично онај један курс из кога није добио задовољавајућу оцену понови следећег терма, и наново га полаже. Али се упише у исти мах и на четири или пет нових курсева, како не би губио ни мало у времену.

Међу ученицима на калеџу ипак постоји једна подела на четири групе према годинама учења и по броју положених курсева. То је пре као нека кадна подела, јер то није у ствари оно исто што и разред по нашим школама. Те групе нити имају своје посебне учионице, нити своје посебне курсеве, већ на једном истом курсу може бити уписан како један студент прве, тако исто и последње године. Најмлађи студент, свудент прве године на калеџу, зове се Freshman (фрешмен), студент друге године Sophomore (софомор), студент треће године Junior (џуниор), студент четврте године Senior (сениор).

Да би боље илустровали како се врши ова класификација, као и на који начин ученици ступају у калеџ након завршетка „high school“-а, ми ћемо да изнесемо овде прописе Trinity College-а из Hartford-а (Кон.), а који би се калеџ могао да узме као типичан представник једног доброг мањег америчког калеџа.

Trinity College прописује ове услове за упис:

„Кандидати за пријем у одсек фрешмена морају да буду бар петнаест година стари, и морају да поднесу уверење о добром моралном карактеру, првенствено од старешине оне школе из које ученик долази. Они који прелазе са других калеџа, морају поднети уверење о уредном иступу. Та уверења и сведочанства треба да буду поднешена у доба последњег испита или и раније.

„Да би се испунили прописи за пријем, претпоставља се да је сваки кандидат прошао кроз четворогодишњи ток учења у каквој академији или high school-у, и да је пре тога завршио осмогодишњу основну школу, или што год еквивалентно.

„За безуслован пријем кандидат мора да буде кредитиран са 15 јединица (units) из прописаних предмета, сем ако поднесе заједно Грчки А и В и Латински А и В. Ако се обоје, Грчки А и В и Латински А и В¹ поднесу, биће довољно 14 јединица.

„Једна јединица представља једногодишње учење у каквој секундарној школи, састајеће се од прилике из пуне четврти годишњег рада. Сматра се да је предмет учен пет пута недељно у току целе школске године.

¹ То је по један нижи и виши курс из Грчког и Латинског. Пр.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

„Овде је приложена таблица вредности прописаних предмета за пријем изражена у јединицама, и она је идентична са таблицом усвојеном од стране Одбора за Пријемни Испит у Калеџ¹

Јединице		Јединице	
Енглески	3	Латински А	2
Историја (а, b, c, d, e и g, сваки)	1	Латински В (а и b сваки) .	1
Математика А	2	Немачки 1	2
Математика В	1	Немачки 2	1
Математика 1 (а, b и c сваки) ^{1/2}		Француски 1	2
Грчки А	2	Француски 2	1
Грчки В	1	Физика	1
		Хемија	1

„Сваки кандидат мора да поднесе кредит за Енглески, и по једну јединицу из Историје, Математику А и Математику В, што износи 7 јединица; осталих 8 јединица треба да се допуне са горње таблице за пријем. Кандидати за чин Bachelor of Arts морају да поднесу или Грчки, или Латински, или обоје. Кандидати који подносе само Латински, морају да унесу бар четири јединице; кандидати који подносе само Грчки морају, да унесу бар три јединице.

„Ни један кандидат не би требао да поднесе обично више од две јединице из историје (види следећи параграф). Препоручује се да кандидати за чин Bachelor of Arts поднесе Историју а“.

ПРИЈЕМ СПЕЦИЈАЛНИМ ИСПИТОМ

„Дипломирани студент са које школе са признатим четворогодишњим курсем² (укључујући Енглески, Математику и стране језике) биће примљен са свим правима у фрешменску класу под следећим условима:

„Мора да поднесе сведочанство о своме дипломирању и препис листе својих оцена у школи. Мора да положи са високом оценом испите за пријем из три од следећих шест предмета: 1) Латински; 2) Грчки 3) Немачки; 4) Француски; 5) Математика; 6) Физика или Хемија. Из Енглеског се неће држати писмени испит, али ће се кандидатово знање из тога предмета оценити према његовом састављању одговора у другим предметима. Неспособност кандидатова да пише добрим енглеским језиком, сматраће се као довољан разлог да се кандидат одбије“.

Као што се из горњег види, на тим пријемним испитима за калеџ, који би од прилике имали ону важност коју код нас има матура, главна је пажња посвећена енглеском језику, математици, класичним и страним језицима. Пада у очи да се не прописује за испит шпански језик, језик

¹ Један међу-калешки одбор са седиштем у Њујорку. Пр.

² За разлику од уписника са непризнатих школа или без дипломе.

који се због Јужне Америке највише у Сједињеним Државама учи како на high school-у тако и на college-у, и који има највише примене у практичном животу. Не пита се на тим испитима такође ни много других практичних предмета што се обично у high school-у уче, и то интензивно. Али и то има свога разлога.

Калеџ се у Сједињеним Државама сматра као једна виша школа која треба да да са једне стране ученику ширу културу, а са друге стране која тек треба да га припреми за више специјалније студије. Из калеџа треба да изађе један „виши тип“ грађанина, интелектуалац како би ми рекли. Многи ће ученици после годину или две проведене на калеџу, напустити калеџ да пређу на неку специјалну вишу школу. Многи ће се одати специјалним студијама тек након калешке дипломе. И овим је испитима циљ дакле да више обрате пажње таквим предметима, који ће показати ментални капацитет за даље учење са једне стране, као и који ће бити есенцијални за више студије, те треба да се ученику „утерају под кожу“. Остале ће практичније предмете и стручније већ и сам ученик, према својим наклоностима и потребама, да својевољно одабере и обрађује кад треба и како треба.

Да пређемо сада на даље напредовање ученика на калеџу из класе у класу, док не дође најзад до дипломе. Као што смо већ видели, на пријемним испитима при ступању у калеџ студент мора да стекне кредит од 15 јединица. Сваке године један ученик треба да узме просечно пет предмета, што чини даљих пет јединица. За диплому о свршеном калеџу потребно је да ученик напуни 35 јединица. Према томе имамо ову табелу:

При пријему у фрешменску годину	15 јединица
На почетку софморске године (15 + 5)	20 „
На почетку џуниорске године (15 + 5 + 5)	25 „
На почетку синијорске године (15 + 5 + 5 + 5)	30 „
Захтевано за дипломирање (15 + 5 + 5 + 5 + 5)	35 „

Крајњих, посебних испита за диплому нема. Ако кандидат за четири године, или за више или мање времена, положи испите из свих курсева и напуни тражених 35 јединица, добија на тај начин на крају задњег свог терма диплому аутоматски. Само, како то стоји у прописима, „студенти ће бити примљени и промовирани из класе у класу мимо незнатих недостатака. Следећа табела показује минимални захтев за промоцију:

Минимум за прелаз у софморску класу	18 јединица
Минимум за прелаз у џуниорску класу	23 „
Минимум за прелаз у синијорску класу	28 „
За диплому је међутим неопходан пун кредит.	

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

На крају студија у калеџу, као што смо већ рекли, студент добија диплому као Bachelor of Arts (B. A.) или Bachelor of Science (B. S.). Да би студент дошао до дипломе B. A. потребно је да према одређеном пропису одабере своје курсеве, како би од оних 35 јединица за диплому „бар десет јединица било из Грчког, Латинског, Немачког и Француског (укључујући ту и курсеве урачунате за пријем), и од којих ће бар три јединице (или три курса) бити из курсева у Грчком и Латинском, једна јединица (или један курс) из курсева у Немачком и Француском, Енглеском 1, Математици 1, бар један курс из Филозофије, и бар још један курс са лабораторијским радом било из Физике, Хемије или Биологије такође мора да се унесе. Од кандидата се захтева и да је задовољавајуће завршио прописано физичко тренирање“.

Од кандидата за B. S. захтева се да међу оних 35 јединица буде унет овакав распоред: „У њих мора да буде укључено 6 јединица из Грчког, Латинског, Немачког и Француског (укључујући оне урачунате курсеве при пријему), од којих бар две јединице морају бити из Немачког и једна из Француског, или две из Француског и једна из Немачког, Енглески 1, Математика 1, Математика 2, бар један курс из Филозофије, и још четири курса уз то имају да се укључе, изабраних међу курсевима из Математике, Физике, Хемије, Биологије и Геологије, од којих један мора да буде лабораторијски курс, Кандидат је дужан исто тако да задовољавајуће заврши прописано физичко тренирање“.

Из горњег се може видети који се предмети, и у којој мери, захтевају за једну или другу диплому. Сем тих прописаних предмета, студент може да остали број јединица допуни из знатног броја других предмета који се ту на калеџу предају. Ради илустровања тога, какви се све предмети на једном америчком калеџу предају, доносимо овде пуну листу курсеву са Trinity College-a:

Библиска Књижевност	1. Стари Завет
	2. Јеванђеље
Енглески	1. Језик и Композиција
	2. Композиција (виши курс)
	3. Историја Енглеске Књижевности
	4. Новела
	5. Шекспир
	6а. Старо-енглески
	6б. Beowulf
	7. Чаусер
	8. Беседништво
	9. Књижевност XIX века
	10. Драма
	11. Америчка књижевност
	12. Лирска поезија

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Француски

1. Основи Француског језека
2. Француски Језик (виши курс)
3. Француска драма и новела
4. " " "

Немачки

1. Основи Немачког Језика
2. Виши курс
3. " "
4. " "
5. " "

Грчки

1. Основи Грчког Језика
2. " " "
3. " " "
4. Грчки Живот
5. Историја Грчке Књижевности
6. Грчка Граматика
- 7а. Списи Св. Луке
- 8а. Виша композиција

Јеврејски

1. Књига о Постању, о Рути
2. Књига Пророка, Псалми

Талијански

1. Основи Талијанског Језика
2. Виши курс

Латински

1. Ливије, Хорације
2. Хорације, Тацит
3. Цицерен, Лукреције
4. Тацит, Катулус
5. Поезија
6. " "
- 7а. Виша композиција
- 8а. Епиграфија

Шпански

1. Основи Шпанског Језика
2. Шпанска Књижевност

Биологија

1. Општа Биологија
2. Зоологија
3. Микр. Ембриологија
4. Микробиологија

Хемија

1. Општа Хемија
2. Квалитативна Анализа
3. Квантитативна Анализа
4. " "
5. Гас, Вода
6. Органска Хемија
7. Индустриска Хемија

Геологија

1. Основи Геологије
- 2а. Елементарна Минералологија
- 2б. Структурна Геологија
- 3а. Општа Физиографија
- 3б. Физиографија Сједињених Држава
4. Детерминативна Минералологија
5. Историска Геологија

Физика	<ol style="list-style-type: none"> 1. Елементарна Физика 2. Механика, Звук Топлота 3а. Светлост, Електрицитет 3б. Виша Механика 4. Лабораториска Физика 5а. Термодинамика 5б. Парне машине 6. Електротехника 7. Виша Електротехника 8. Електротехника без жица
Физиологија и Хигијени	<ol style="list-style-type: none"> 1. Основи Физиологије 2. Виша Физиологија
Математика	<ol style="list-style-type: none"> 1. Алгебра, Геометрија, Тригонометрија 1а. Солидна Геометрија 2. Аналитичка Геометрија 3. Логаритми 4. Диференцијалне Једначине 5. Астрономија 6. Виша Алгебра
Филозофија	<ol style="list-style-type: none"> 1аб. Логика, Психологија 2аб. Етика 3. Историја Модерне Филозофија, Метафизика 4. Виша Филозофија 5. Експериментална Психологија
Историја	<ol style="list-style-type: none"> 1. Модерна Европска Историја 2. Америчка Историја 3. 4. "Средњовековна" Историја 5. Америчка Владавина 6. Енглеска Конституција 7. Компаративна студија државних конституција
Економија ¹	<ol style="list-style-type: none"> 1. Основи Економије 2. Новац и Кредит 3. Цртање реклама 4. Раденички Проблеми 5. Финансије
Осигурање	<ol style="list-style-type: none"> 1. Осигурање живота, против несрећног случаја и ватре
Грађевинска Техника	<ol style="list-style-type: none"> 1. Израда Нацрта 2. Жељезнички планови 3. Пољски радови 4. Механика материјала 5. Грађевинарство

¹ На Trinity College-u је предавао 1824. год. политичку економију Horatio Nickok први професор тога предмета у Сјед. Државама.

	6. Грађевинарско планирање
	7. Друмови, Хидраулички радови
	8. Санитетска Техника
	9. Зидарство
	10. Цементни радови
Цртање	1. Механичко цртање
	2. Дескриптивна геометрија
	3. Цртање реклама
Калешка Етика	1. Калешки проблеми (захтева се од Фрешмена)

Након завршетка студија и дипломирања један добар део студената одлази из једног оваквог мањег калеца на специјалне више факултете са већих универзитета. На такве даље студије одлази добар део њих већ и након две-три године проведене на калецу. Један знатно мањи број студената, пак, одлази на чисто научно поље. То су будуће специјалисте и наставници са виших школа, и они своје студије настављају да би добили чин М. А. или М. S., па након тога и Ph. D. (Доктор Филозофије). На једном оваквом малом калецу као што је Trinity, највиши чин који се може добити јесте М. А. или М. S. Trinity College не даје докторат, те они који би желели да то постигну, морали би да пређу на који већи универзитет.

Универзитет у Америци није оно исто што и Европи. Пре свега ваља овде напоменути оно, што би се и сваки Американац пожурео да одмах наговести, чим се поведе реч о америчким универзитетима. А то је да у Америци постоји маса институција што су се крстиле „универзитетима“, ма да је њихов ниво знатно нижи од многих других тамошњих школа што се зову калецима. Као што на пример има по Америци и пуно расејаних „академија наука и уметности“, које би у доста случајева једва досезале до каквог бољег паланачког литерано-уметничког друштва у Европи. О узроцима таквом стању ствари говорили смо већ напред, те нема потребе да се понављамо.

Да ба се видело какав је један амерички универзитет, описаћемо овде укратко Колумбију Универзитет из Њујорка, који би могао да се узме исто онако као типичан представник бољих и већих америчких универзитета, као што нам је Trinity College послужио за опис једног просечног калеца.

Као Харвард, Јел, Корнел и други Универзитети, и Колумбија Универзитет је био најпре један мањи калец из кога се је постепено развио један велики универзитет. Колумбија је данас једна велика комбинација многих виших школа, од којих је свака за себе добрим делом независна, док све скупа чине заједно као једну школску федералну унију којом управља један нарочити одбор са Председником (т. ј. ректором) Универзитета на челу. Тај председник не мора да буде

професор универзитета, већ је пре потребно да буде добар администратор; и њега на тај положај поставља поменути одбор за извесан број године, те ако се покаже погодан, доцније му се стално продужује терм службе. Тако је на Колумбији Н. М. Батлер већ више од 20 година председник.

У Колумбијином комплексу постоји најпре Колумбија Калеџ, који врши исту онакву функцију, скоро исто онако школује ученике, и исто онако им на крају студија даје В. А и В. S. као и Trinity. То је језгро Колумбије, из кога се је доцније развило све остало.

(Свршиће се)

И. М. ПЕТРОВИЋ

СТАТИСТИКА ШКОЛА ПОД МИНИСТАРСТВОМ ПРОСВЕТЕ У ШКОЛСКОЈ ГОДИНИ 1925./26.

(2)

6. НАРОДНОСТ УЧЕНИКА

Све народности у земљи представљене су ђацима основне школе. На прво место долазе Срби, Хрвати и Словенци са 588.519, што чини 863‰; на све друге народности долази 93.497, што чини 137‰ а то значи да сваки шести ученик припада некој другој народности. Према попису становника од 1921. године, Срба, Хрвата и Словенаца има 829‰, а осталих народности 171‰. Значи да је однос између промила броја ђака и броја становника код Срба, Хрвата и Словенаца 1,04 а код осталих народности 0,80.

Од странаца долазе на прво место Немци са 32.069 ученика, т. ј. 46‰; њих по попису има 43‰, однос је 1,07. После Немаца долазе Мађари са 28.424 ученика т. ј. 41‰. Према попису било их је 39‰; однос је 1,06. Затим долазе Турци са 12.925 ђака т. ј. 19‰. Како по попису нису Турци изводвојени, не може се вршити поређење. Потом долазе остали Словени, којих им 12.799 ђака т. ј. 18‰. Према попису било их је 15‰, што значи да је однос 1,2. Затим долазе Румини са 1410 ђака т. ј. 2‰. Према попису било их је 19‰, значи да је однос 0,1. Најзад долазе Јевреји са 2049 ђака т. ј. 3‰, који по попису нису одвојени.

Према овоме највећи однос промила ученика и становника је код осталих Словена 1,2 па код Немаца са 1,07, па код Мађара са 1,06, па тек онда код Срба, Хрвата и Словенаца 1,04.

Дакле тај однос е већи код осталих Словена, Немаца и Мађара него код Срба, Хрвата и Словенаца. Код осталих народности је мањи.

www.ubirsr.gov.rs Број ученика по народности основних школа без забавишта и продужних школа

Ред. број	Област	Срба, Хрвати и Словенаца	Осталих Словена	Немаца	Мађара	Румуна	Турака	Јевреја	Осталих народности	Укупно
1	Бачка	10961	6024	13022	9326	—	11	377	7	39728
2	Београдска	24703	1485	6134	13353	1395	—	546	32	47648
3	Битољска	17750	21	—	—	—	2224	501	153	20649
4	Бихаћска	6240	6	16	—	—	—	—	—	6262
5	Брегалиничка	5258	—	—	—	—	383	58	—	5699
6	Ваљевска	5950	4	—	—	—	—	3	45	6002
7	Врањска	7566	—	—	—	—	955	1	43	8565
8	Врбаска	12421	763	490	191	—	—	—	223	14088
9	Дубровачка	9491	57	—	—	—	—	—	19	9567
10	Загребачка	49353	94	170	41	—	—	4	26	49688
11	Зетска	16083	22	—	—	—	2541	1	8	18655
12	Косовска	8845	—	—	1	—	2318	32	40	11236
13	Крушевачка	7249	7	—	—	—	—	—	15	7271
14	Љубљанска	64247	32	1432	2	—	—	—	11	65724
15	Мариборска	60850	37	1102	1308	—	—	—	9	63306
16	Моравска	8561	33	—	—	—	1	2	—	8597
17	Мостарска	9851	3	10	—	—	—	—	—	9864
18	Нишка	18279	494	9	3	—	4	36	138	18963
19	Осечка	41221	2651	2908	2185	—	—	37	133	49135
20	Подринска	6795	8	8	1	—	—	5	22	6839
21	Подунавска	14535	265	2504	960	—	22	18	1961	20265
22	Пожаревачка	8114	2	5	4	—	16	6	—	8147
23	Приморско-Крајишка	37693	9	8	1	—	—	4	6	37721
24	Рашка	8747	6	—	—	—	462	16	494	9725
25	Сарајевска	9156	52	31	6	—	4	9	48	9306
26	Скопска	13769	3	—	1	1	3977	353	68	18172
27	Сплитска	34779	—	—	—	—	—	—	183	34962
28	Сремска	20464	612	3921	986	—	1	24	34	26042
29	Тимочка	11512	2	—	2	—	—	—	5	11521
30	Травничка	6577	50	31	3	—	—	—	40	6701
31	Тузланска	11380	53	265	49	—	6	9	52	11814
32	Ужичка	9143	4	—	1	14	—	—	5	9167
33	Шумадијска	10976	—	3	—	—	—	7	1	10987
У целој Краљевини С. Х. С.		588519	12799	32069	28424	1410	12925	2049	3821	682016

7. ВЕРОИСПОВЕСТ УЧЕНИКА

Највећи број ученика је римокатоличке вере 337.791 што чини 495⁰/₁₀₀. Премм попису становника има их 394⁰/₁₀₀. Однос ових промила је: 1,25. После долазе православни, којих има 287.821, исто чини 420⁰/₁₀₀. Према попису становника било их је 466⁰/₁₀₀. Однос је 0,9. По том долазе муслимани, којих има 31.087 што чини 46⁰/₁₀₀. Према попису било их је 111⁰/₁₀₀ однос је: 0,41.

Мањи број ученика припада осталим вероисповестима, где долазе по реду:

1. евангелисти са 3167 ђака
2. грко-католици „ 5252 „

3. мојсијевци са 3362 ђака
 4. протестанти „ 76 „
 на све остале „ 3160 „

Од вероисповести са већим бројем ђака долазе према односу промила ђака и становника на прво место римокатолици са 1,25, православни са 0,9 и најзад муслимани са 0,41.

Број ученика по вери у основним школама без забавишта и продужних школа

Редни број	Област	Источно-православних	Римо-католика	Грчко-католика	Протестаната	Еванг. азбур.	Мојсијеваца	Муслимана (мухамед.)	Осталих вероисповести	Укупно
1	Бачка	6833	24771	1076	—	4762	418	—	1868	39728
2	Београдска	25616	18363	173	7	2095	616	18	760	47648
3	Битољска	17438	22	37	34	—	501	2617	—	20649
4	Бихаћска	3874	512	—	4	1	18	1853	—	6262
5	Брегаличка	4934	4	—	—	—	58	703	—	5699
6	Ваљевска	5985	12	—	—	—	3	2	—	6002
7	Врањска	7664	2	—	—	—	1	898	—	8565
8	Врбаска	7061	4645	112	—	158	65	2038	9	14088
9	Дубровачка	2755	6797	—	—	—	10	5	—	9567
10	Загребачка	566	46080	2695	—	65	244	—	38	49688
11	Зетска	13739	1400	—	—	—	1	3515	—	18655
12	Косовска	8376	110	—	—	—	32	2718	—	11236
13	Крушевачка	7258	13	—	—	—	—	—	—	7271
14	Љубљанска	3599	62034	49	14	23	3	—	2	65724
15	Мариборска	3329	57205	3	15	2388	51	—	15	63306
16	Морavsка	8569	25	—	—	—	2	1	—	8597
17	Мостарска	3576	4521	—	—	—	3	10	1754	9864
18	Нишка	18756	40	—	—	—	36	129	—	18963
19	Осечка	9307	38358	243	—	703	267	3	254	49135
20	Подринска	6748	18	—	—	—	5	68	—	6839
21	Подунавска	16333	3218	—	—	646	19	1	48	20265
22	Пожаревачка	8100	25	—	—	—	6	16	—	8147
23	Приморско-Крајишка	17292	20386	15	—	5	22	1	—	37721
24	Рашка	7769	10	—	—	—	47	1899	—	9725
25	Сарајевска	3046	2591	—	2	—	567	3079	21	9306
26	Скопска	13400	70	—	—	1	352	4349	—	18172
27	Сплитска	5013	29933	—	—	—	16	—	—	34962
28	Сремска	12433	10442	827	—	2087	116	—	137	26042
29	Тимочка	11488	33	—	—	—	—	—	—	11521
30	Травничка	2018	3180	15	—	32	80	1376	—	6701
31	Тузланска	5901	2627	7	—	198	89	2986	6	11814
32	Ужичка	8097	12	—	—	—	—	1058	—	9167
33	Шумадијска	10948	32	—	—	—	7	—	—	10987
	У целој Краљевини С. Х. С. .	287821	337791	5252	76	13167	3362	31087	3160	682016

8. УСПЕХ УЧЕНИКА

Број ученика по успеху не слаже се са бројем ученика на крају школске године, јер су статистички подаци нетачни на пр: срез Писаровина, део који припада приморској-крајишкој области, има на крају

www.uns.rs ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ 359 ЂАКА, ОД КОЈИХ ПРЕЛАЗИ 254, ПОНАВЉА РАЗРЕД 101; НАКНАДНО ПОЛАШЕ О, СВЕГА 355 Т. Ј. 4 ЂАКА МАЊЕ.

Најбољи је успех у травничкој области: од 1000 ученика прелази у старији разред 832 ученика. После травничке области долази сремска (830), косовска (827), бачка (824), осјечка (822) па зетска и љубљанска (по 820). Најгори је успех у подринској (693) па у ваљевској (696) па у битољској (703). Средњи успех је 788 ђака прелази у старије разреде. Најближи успех средњем успеху има нишка област (789) па ужичка (786).

У неким областима има ученика, који накнадно полажу испит, њихов је број највећи у шумедијској области (101 т. ј.: сваки десети ученик накнадно полаже испит), затим у ушичкој (96). Пада у очи, да у областима Босне и Херцеговине нема накнадног полагања као ни у Словеначкој. Средњи број тих ученика који накнадно полажу је 15 од хиљаде. Приближно стање је у пожаревачкој и зетској области (по 16).

Успех ђака крајем школске године по областима

Ред. број	Област	Прелазе у старији разред			Остају да понове разред			Полажу накнадно		
		м.	ж.	св.	м.	ж.	св.	м.	ж.	св.
1	Бачка	16732	16002	32734	3030	2761	5791	634	569	1203
2	Београдска	19414	16767	36181	5255	5073	10328	591	548	1139
3	Битољска	9409	5060	14469	3470	1897	5367	481	332	813
4	Бихаћска	4848	624	4772	1246	244	1490	—	—	—
5	Брегалничка	2432	1634	4066	853	593	1446	118	69	187
6	Ваљевска	3203	964	4167	1067	662	1729	76	30	106
7	Врањска	5607	1243	6850	887	325	1212	379	124	503
8	Врбаска	8837	2340	11177	2337	545	2882	21	8	29
9	Дубровачка	41114	3546	7660	845	875	1720	90	97	187
10	Загребачка	22652	17412	40064	5426	4023	9449	84	91	175
11	Зетска	11835	3457	15292	2143	907	3050	202	111	313
12	Косовска	7636	1635	9271	1307	401	1708	202	55	257
13	Крушевачка	4310	1086	5396	1038	682	1720	97	58	155
14	Љубљанска	26221	27654	53875	6681	5161	11842	2	5	7
15	Мариборска	24655	25508	50163	7231	5859	13090	26	27	53
16	Моравска	4918	1876	6794	999	590	1589	163	51	214
17	Мостарска	6615	1354	7969	1590	304	1894	1	—	1
18	Нишка	11256	3678	14934	2050	1456	3506	387	136	523
19	Осечка	21232	19148	40380	4866	3859	8725	21	9	30
20	Подринска	3627	1103	4730	1148	877	2025	69	15	84
21	Подунавска	8917	6549	15466	2174	2063	4237	303	259	562
22	Пожаревачка	4271	2084	6355	927	689	1661	95	36	131
23	Приморско-Крајишка	17958	10665	28623	5157	3554	8711	248	139	387
24	Рашка	6006	1069	7075	1935	550	2485	146	19	165
25	Сарајевска	5453	2017	7470	1284	552	1836	—	—	—
26	Скопска	9154	4649	13803	2704	1251	3955	283	131	414
27	Сплитска	16426	11171	27597	3611	3295	6906	264	195	459
28	Сремска	10939	10662	21601	2451	1946	4397	33	11	44
29	Тимочка	5330	3037	8367	1434	1550	2984	91	79	170
30	Травничка	4233	1337	5570	876	254	1130	1	—	1
31	Тузланска	4581	1819	9400	1938	462	2400	12	2	14
32	Ужичка	6270	941	7211	833	245	1078	726	152	878
33	Шумедијска	5669	2330	7999	882	1001	1883	553	552	1105
У целој Краљевини С. Х. С.		327060	210421	537481	79720	54506	134226	6399	3910	10309

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Успех ученика може се поредити посматрањем промила (од 1000 ученика прелази понавља и полагају накнадно)

Ред. бр.	О б л а с т	Прелазе у старији разред	Остају да понове разред	Полажу накнадно
1	Бачка	824	146	30
2	Београдска	759	217	24
3	Битољска	703	260	37
4	Бихаћска	762	238	—
5	Брегалничка	714	253	33
6	Ваљевска	696	287	17
7	Врањска	800	142	58
8	Врбаска	800	200	—
9	Дубровачка	803	180	17
10	Загребачка	807	190	3
11	Зетска	820	164	16
12	Косовска	827	150	23
13	Крушевачка	742	236	22
14	Љубљанска	820	180	—
15	Мариборска	793	207	—
16	Моравска	805	189	6
17	Мостарска	808	192	—
18	Нишка	789	184	27
19	Осечка	822	178	—
20	Подринска	693	295	12
21	Подунавска	767	210	23
22	Пожаревачка	780	204	16
23	Приморско-Крајишка	758	232	10
24	Рашка	728	255	17
25	Сарајевска	804	196	—
26	Скопска	760	217	23
27	Сплитска	780	197	13
28	Сремска	830	170	—
29	Тимочка	726	259	15
30	Травничка	832	168	—
31	Тузланска	796	204	—
32	Ужичка	786	118	96
33	Шумадијска	728	171	101
	У целој Краљевини С. Х. С.	788	197	15

9. БРОЈНО СТАЊЕ НАСТАВНИКА

Највећи број ученика на једног наставника је у загребачкој области 57. После те области долази осечка са 56 ученика на једног наставника. Затим врбаска и приморско-крајишка (по 54), бачка, бихаћска и сплитска (по 53).

Најмањи број ученика на једног наставника је у зетској области: 29. После зетске области долазе: подринска, пожаревачка и ужичка (по 30) па шумадијска (31). Средњи број ученика је 44. Најприближија област је травничка (43) па мариборска (45).

Наставника има највише у љубљанској области 1811, потом долази мариборска 1510, београдска 1387, осјечка 1258, бачка 1108 па загребачка 1042. Најмање их има у бихаћској области 117, затим долазе:

www.valevска и травничка по 155, брегалничка 158 па крушевчка 193. Средњи број 552. Најближи број наставника је у нишкој области 525 па у скопској 620 и у подунавској 621.

Бројно стање наставника као и број ђака на једног наставника по областима у забавишту, основним и продужним школама

Р. бр.	О б л а с т	Број наставника	Број ђака на једног наставника
1	Бачка	1108	53
2	Београдска	1387	49
3	Битољска	671	33
4	Бихаћска	117	53
5	Брегалничка	158	37
6	Ваљевска	155	49
7	Врањска	269	33
8	Врбаска	261	54
9	Дубровачка	284	37
10	Загребачка	1042	57
11	Зетска	654	29
12	Косовска	323	35
13	Крушевачка	193	37
14	Љубљанска	1811	37
15	Мариборска	1510	45
16	Моравска	245	35
17	Мостарска	208	47
18	Нишка	525	37
19	Осечка	1258	56
20	Подринска	229	30
21	Подунавска	621	42
22	Пожаревачка	277	30
23	Примор. крај	889	54
24	Рашка	307	32
25	Сарајевска	237	41
26	Скопска	620	32
27	Сплитска	700	53
28	Сремска	728	52
29	Тимочка	356	33
30	Травничка	155	43
31	Тузланска	235	51
32	Ужичка	312	30
33	Шумадијска	356	31
	У целој Краљевини С. Х. С.	18201	44

10. НАРОДНОСТ НАСТАВНИКА

Број наставника по народности и вери је исти, али није исти са бројем наставника из ранијег прегледа, јер је у неким срезovima укупан број наставника различит од броја наставника по народности и вери.

Само су две области; дубровачка и подринска у којима су сви наставници Срби, Хрвати и Словенци. У неколико области има и наставника других Словена: бихаћска, ваљевска, загребачка, крушевачка, моравска, пожаревачка, тимочка, ужичка и шумадијска.

Од страних народности има највише Немаца 584, Мађара 495, Турака 204 и. т. д. Највише у бачкој и београдској области потом у скопској и подунавској.

Број наставника основних школа по народности

Редни број	Област	С. Х. С.	Осталих словена	Немаца	Мађара	Румуна	Турака	Јевреја	Осталих народности	Укупно
1	Бачка	491	135	269	174	2	—	10	—	1108
2	Београдска	875	49	166	283	4	—	10	—	1387
3	Битољска	610	8	—	—	—	49	4	—	671
4	Бихаћска	114	2	—	—	—	—	—	—	116
5	Брегалничка	155	1	—	—	—	2	—	—	158
6	Ваљевска	152	3	—	—	—	—	—	—	155
7	Врањска	231	12	—	—	—	21	—	5	269
8	Врбаска	243	6	11	—	—	—	—	1	261
9	Дубровачка	284	—	—	—	—	—	—	—	284
10	Загребачка	1037	5	—	—	—	—	—	—	1042
11	Зетска	649	4	—	—	—	1	—	—	654
12	Косовска	287	12	—	—	—	24	—	—	323
13	Крушевачка	189	4	—	—	—	—	—	—	193
14	Љубљанска	1788	1	22	—	—	—	—	—	1811
15	Мариборска	1492	2	6	10	—	—	—	—	1510
16	Моравска	237	8	—	—	—	—	—	—	245
17	Мостарска	204	2	1	1	—	—	—	—	208
18	Нишка	508	16	—	—	—	—	1	—	525
19	Осечка	1242	10	4	2	—	—	—	—	1258
20	Подринска	229	—	—	—	—	—	—	—	229
21	Подунавска	496	15	60	18	29	—	—	3	621
22	Пожаревачка	254	23	—	—	—	—	—	—	277
23	Прим.-крај	898	8	—	1	—	—	—	—	907
24	Рашка	236	20	—	—	—	14	—	7	277
25	Сарајевска	230	6	—	—	—	—	1	—	237
26	Скопска	503	8	—	—	—	93	1	15	620
27	Сплитска	684	6	—	—	—	—	—	10	700
28	Сремска	688	19	15	6	—	—	—	—	728
29	Тимочка	340	16	—	—	—	—	—	—	356
30	Травничка	149	5	1	—	—	—	—	—	155
31	Тузланска	223	8	2	—	—	—	—	2	235
32	Ужичка	311	1	—	—	—	—	—	—	312
33	Шумадијска	355	1	—	—	—	—	—	—	356
	У целој Краљевини С. Х. С.	16384	416	584	495	35	204	27	43	18188

11. ВЕРОИСПОВЕСТ НАСТАВНИКА

На прво место долазе наставници римо-католичке вере 8.812, па православне 8.531, муслиманске 469, па евангелистичке 185.

Провославних учитеља има по свима областима. Католичких свуда сем ужичке области. Осталих вероисповести има највише у бачкој и скопској области.

Број наставника основних школа по вери

Редни број	О б л а с т	Источно право-славних	Римо-католика	Грко-католика	Евнг. аузбург.	Мојсијеваца	Муслимана	Протестаната	Осталих народности	У к у п н о
1	Бачка	406	541	21	86	14	—	40	—	1108
2	Београдска	853	458	8	35	16	—	—	17	1387
3	Битољска	588	18	—	—	4	61	—	—	671
4	Бихаћска	49	43	—	—	2	23	—	—	117
5	Брегалничка	151	2	—	—	—	5	—	—	158
6	Ваљевска	153	2	—	—	—	—	—	—	155
7	Врањска	239	4	—	—	—	26	—	—	269
8	Врбаска	94	138	—	1	3	25	—	—	261
9	Дубровачка	7	277	—	—	—	—	—	—	284
10	Загребачка	14	996	22	3	5	—	2	—	1042
11	Зетска	602	49	—	—	—	3	—	—	654
12	Косовска	295	5	—	—	—	23	—	—	323
13	Крушевачка	188	4	1	—	—	—	—	—	193
14	Љубљанска	4	1807	—	—	—	—	—	—	1811
15	Мариборска	9	1480	1	19	—	—	—	1	1510
16	Моравска	244	1	—	—	—	—	—	—	245
17	Мостарска	72	101	—	1	—	34	—	—	208
18	Нишка	515	8	1	—	1	—	—	—	525
19	Осечка	264	968	15	4	4	—	—	3	1258
20	Подринска	227	2	—	—	—	—	—	—	229
21	Подунавска	512	97	1	7	—	1	—	3	621
22	Пожаревачка	274	3	—	—	—	—	—	—	277
23	Прим.-крај.	305	595	6	—	1	—	—	—	907
24	Рашка	263	3	—	—	—	41	—	—	307
25	Сарајевска	99	98	1	2	5	32	—	—	237
26	Скопска	497	14	—	—	1	108	—	—	620
27	Сплитска	124	576	—	—	—	—	—	—	700
28	Сремска	370	321	10	24	3	—	—	—	728
29	Тимочка	347	9	—	—	—	—	—	—	356
30	Травничка	39	95	8	—	1	12	—	—	155
31	Тузланска	94	96	—	3	1	41	—	—	235
32	Ужичка	278	—	—	—	—	34	—	—	312
33	Шумадијска	355	1	—	—	—	—	—	—	356
	У целој Краљевини С.Х.С.	8531	8812	95	185	61	469	42	24	18219

12. НАСТАВНИЦИ И УЧЕНИЦИ ПО НАРОДНОСТИ

Наставнички кадар има више Срба, Хрвата и Словенаца као и осталих словена у промилима, него међу ученицима: 902 наспрам 863 код Срба, Хрвата и Словенаца, а 27 наспрам 19 код осталих словена.

Тај однос у појединим областима и ако је разнолик ипак у већини је истог смисла. Али има и области где има наставника Срба, Хрвата и Словенаца у промилима мање но ученика, такве су области: пожаревачка (917 : 996), рашка (807 : 900) и т. д. Скоро једнаки примили су у загребачкој области (995 : 994) и у ужичкој (997 : 998). Највећа разлика је у бачкој области где има 443⁰/₁₀₀ наставника Срба, Хрвата и Словенаца на 276⁰/₁₀₀ ђака.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Код осталих словена број наставника у промилима већи је но број ђака, али има и области где је обратно као у бачкој, врбаској, осјечкој, и сремској области. Код Немаца је обрнут однос: број наставника у промилима је мањи но број ученика, али су изузетци у областима: врбаској, травничкој и мостарској. Код Маџара је сличан однос као код Немаца, т. ј. више ђака у промилима него наставника са изузетком: мостарске и приморско-крајишке области.

Турака наставника свуда је мање по промилима но ђака.

Поређење у промилима ђака и наставника главних народности

Тек. бр.	Област	Срба, Хрвата и Словенаца		Осталих Словена		Немаца		Маџара		Турака	
		Ђаци	на-став.	Ђаци	на-став.	Ђаци	на-став.	Ђаци	на-став.	Ђаци	на-став.
1	Бачка	276	443	152	122	328	267	235	157	—	—
2	Београдска	519	631	31	35	129	120	280	204	—	—
3	Битољска	860	909	1	12	—	—	—	—	107	73
4	Бихаћска	996	983	1	17	3	—	—	—	—	—
5	Брегаличка	923	981	—	6	—	—	—	—	67	13
6	Ваљевска	992	980	0	20	—	—	—	—	—	—
7	Врањска	883	858	—	45	—	—	—	—	112	78
8	Врбаска	881	931	54	23	35	42	14	—	—	—
9	Дубровачка	992	1000	6	—	—	—	—	—	—	—
10	Загребачка	994	995	2	5	3	—	1	—	—	—
11	Зетска	863	991	1	7	—	—	—	—	136	2
12	Косовска	787	889	—	37	—	—	0	—	206	74
13	Крушевачка	997	979	1	21	—	—	—	—	—	—
14	Љубљанска	978	988	0	0	22	12	0	—	—	—
15	Мариборска	961	988	0	1	16	4	21	7	—	—
16	Моравска	996	967	4	33	—	—	—	—	0	—
17	Мостарска	999	970	0	10	1	5	—	5	—	—
18	Нишка	965	969	26	29	0	—	0	—	0	—
19	Осечка	841	988	53	7	59	3	44	2	—	—
20	Подринска	996	1000	0	—	1	—	0	—	—	—
21	Подунавска	718	798	13	24	124	96	47	29	1	—
22	Пожаревачка	996	917	0	83	0	—	0	—	2	—
23	Прим.-крај	1000	990	0	16	0	—	0	1	—	—
24	Рашка	900	867	0	65	0	—	—	—	47	45
25	Сарајевска	985	971	6	12	3	—	0	—	—	—
26	Скопска	758	811	0	10	—	—	0	—	219	150
27	Сплитска	995	977	—	12	—	—	—	—	—	—
28	Сремска	786	946	24	9	151	20	38	8	0	—
29	Тимочка	1000	955	0	42	—	—	0	—	—	—
30	Травничка	981	961	8	63	5	7	0	—	—	—
31	Тузланска	963	950	4	29	23	8	4	—	0	—
32	Ужичка	998	997	0	3	—	—	0	—	—	—
33	Шумадијска	1000	1000	—	2	0	—	—	—	—	—
У целој Краљ. С.Х.С.		863	902	19	27	47	32	41	27	19	11

13. НАСТАВНИЦИ И УЧЕНИЦИ ПО ВЕРОИСПОВЕСТИ

Православних наставника има више у промилима, него ученика: 468‰ наставника, 420‰ ученика, однос је 1,1. Али је врло приближан промил наставника православних промилу становника: 468‰ промил 466‰, вишак је за 2‰.

Римо-католика наставника има 484% , док ученика има 499% дакле мање наставника, однос је 0,97; ипак према броју становника боље стоје јер становника има 394% а наставника 484% , вишак је за 90% .

Муслимана наставника има 26% док ученика има 46% однос је 0,57; становника има 111% и разлика између промила наставника и становника показује мањак од 85% .

Приближни верски однос између наставника и ученика је у шумедијској, моравској, ужичкој, врањској ит.д.

Количник између промила наставника и промила ђака је највећи у бачкој области (скоро 2), а најмањи у дубровачкој (0,09), код римо-католика тај је количник највећи у бихаћској области (4,5), а најмањи у бачкој (0,8), код муслимана највећи је количник у мостарској (1), а најмањи у брегалиничкој (0,26). У посматрање нису узете области у којима су оба броја испод 100.

Поређење у промилима ђака и наставника главних вероисповести

Ред. број	Област	Православних		Римо-католика		Муслимана	
		Ђака	настав.	Ђака	настав.	Ђака	настав.
1	Бачка	172	366	623	489	1	—
2	Београдска	538	616	386	331	3	—
3	Битољска	844	876	1	27	127	91
4	Бихаћска	619	418	81	368	297	197
5	Брегалиничка	866	955	1	13	123	32
6	Ваљевска	998	987	2	13	0	—
7	Врањска	895	889	0	15	105	96
8	Врбаска	502	360	33	529	145	96
9	Дубровачка	289	25	710	975	—	—
10	Загребачка	11	13	929	956	—	—
11	Зетска	735	920	75	75	190	5
12	Косовска	743	914	10	15	244	71
13	Крушевачка	998	975	2	20	—	—
14	Љубљанска	55	2	944	998	—	—
15	Мариборска	59	6	913	981	—	—
16	Моравска	997	996	3	4	0	—
17	Мостарска	363	345	469	485	167	165
18	Нишка	989	981	2	15	7	—
19	Осечка	191	210	780	770	3	—
20	Подринска	987	991	3	9	10	—
21	Подунавска	806	824	159	156	2	2
22	Пожаревачка	994	989	3	11	—	—
23	Примор.-крајишка	459	336	540	656	—	—
24	Рашка	799	857	1	9	195	134
25	Сарајевска	328	418	278	414	331	135
26	Скопска	738	794	4	24	239	180
27	Сплитска	144	177	856	823	—	—
28	Сремска	478	507	400	442	—	—
29	Тимочка	997	975	3	25	—	—
30	Травничка	301	252	475	614	205	77
31	Тузланска	500	400	222	408	253	175
32	Ужичка	883	890	1	—	114	110
33	Шумадијска	996	997	3	3	—	—
У целој Краљевини С. Х. С.		420	468	499	484	46	26

НАСТАВА ХИГИЈЕНЕ У СРЕДЊИМ ШКОЛАМА

Тек после рата ушла је хигијена и у нашу средњу школу. Заиста, дуго је требало, док је једна тако потребна наука добила право грађанства у средњим школама! Али тек су сад настала лутања. За ово неколико година није утврђен ни програм, ни начин наставе из хигијене. Свак је предавао хигијену по своме нахођењу. Једни су почели од анатомије и физиологије човечјег тела. Други су излагали хигијену у добронамерним саветима. Трећи су предавали и уносили и у уџбенике читаве главе из физичке географије, физике, хемије и биологије, а заборављали да објасне значај тих појава, о којима су говорили, по здравље човека.

Хигијену су по средњим школама предавали хонорарни школски лекари. И најчешће су је предавали без везе са осталим програмом, без везе са осталим наукама, које су ученици учили. И зато је и дошло на крају до тога, да у старом наставном програму има само програм за хигијену за IV разред, а за седми не постоји. Из новог наставног програма хигијена је са свих избачена као наставни предмет, а остављено је биолозима и гимнастичарима, да деца дају узгредно и поуке из хигијене. Кад сам једном приликом запитао једног директора гимназије, како се предаје хигијена у његовој школи, одговорио ми је: „Горе се не може предавати“.

Ово је сасвим природно. Сви наставни предмети у средњим школама већ се годинама предају. Израђени су програми, које су педагози из дотичних струка проучавали, израђена је методика рада, израђени су уџбеници. Хигијена је дата у руке педагошки нестручним људима. С друге стране предпостављало се, да сваки лекар тим самим што је лекар има и способности и спреме да предаје хигијену. Није се ни узимало у обзир, да је хигијена посебна медицинска наука, која треба нарочиту стручну спрему. Свакако да је сваки лекар учио хигијену, свакако да сваки лекар зна и основне ствари из хигијене. Али онај, који хоће да предаје један предмет, ма у како уском обиму, у школи, мора да влада потпуно својим предметом и мора да зна много више, него што су оне основе, које је он дужан да да деца приликом својих предавања. Он мора многе и многе појаве, да објасни разумљиво и приступачно узрасту ученика.

Кад се хигијена увела као научни предмет у средње школе, нико се није постарао, да скупи стручњаке, да њима повери израду програма и израду методике за наставнике. Нико се није бринуо ни о томе, како се та наука предаје по разним школама. Никога није било да наставницима хигијене да упуства и укаже на ону тако потребну везу сродних наука. И деца су слушала добронамерне савете о прању руку, о чишћењу зуба, о потреби купања и телесних вежби, о шминки и

www.ub.com потребно. А није им никад било потпуно јасно зашто је све то корисно по здравље.

Боље није могло ни ићи, кад, како изгледа, ником није потпуно јасно какве потребе захтевају, да се хигијена уведе у средње школе као научни предмет. Ја ћу покушати, да изнесем неколико важних разлога, из којих хигијену не треба предавати у руке наставницима биолошких предмета и гимнастике, него се постарати, да се, као и за све остале научне предмете, што пре израде програм, методика наставе, добри уџбеници и спреме способни наставници за овај предмет.

Сви већ признају, да је хигијена потребна, да поучи ученике о нези и чувању здравља. И баш то гледиште и завело је наставу хигијене спута, с којим се требало и морало ићи, те се цела настава у највише случајева свела на „ваља се“ и не ваља се“, на „треба“ и „не треба“. Баш да се узме само ово као разлог за наставу хигијене у средњим школама, опет је сасвим недовољно упућивати ученике само у поуке, како треба живети, него им се мора сâм живот човеков научно објасни. Није довољно на пр. само говорити, да храна треба да садржи овакве и онакве састојке. Мора се објаснити према гледишту савремене науке, зашто су ти састојци потребни и каква значаја они имају. Али не треба предавати хигијену само као поуку о личном здрављу. Много је важније дејствовати предавањима из хигијене, да се ученици користе у животу, у доцнијем свом позиву.

Овим већ прелазимо на други важан разлог, који тражи увођење хигијене у школу. Нема позива, нема занимања, нема друштеног положаја, којима неће користити солидна знања из хигијене баш у њиховом стручном послу.

Учитељ и професор знањима из хигијене могао би објаснити многи неуспех својих ученика. Њима би често помогла та знања и при просуђивању о владању ученика. Многе и многе казне, можда, би биле излишне, кад би наставници знали више хигијене и кад би разумели боље стање, физичко и психичко, својих ученика. И наставник, упознат са основима ове науке, нарочито хигијене школског доба, чак би био од велике користи по здравље својих ученика. Он је стално с њима и у стању би био боље него ико да прати промене на њима и да води надзора о хигијенском стању ученика.

Али ни правнику не би била излишна знања из хигијене. Она би му у многим случајевима расветлила узроке извесним делима и била му путовођа, да се не огреши о своју савест. Правници већ слушају судску медицину. И то је и корисно и добро. Али и више хигијене не би пореметило њихова правна знања, него им само још проширила погледе у многе догађаје из живота.

Хигијена има даље врло велика значаја по остале предмете, који се уче у средњим школама. Деца уче биологију, физику, хемију, фи-

зичку географију и не разумеју, зашто се муче око тих предмета, који, изгледа им, немају ничег заједничког са животом. Деца тешко разумеју потребе општег образовања. Али и деца разумеју потребу учења тих предмета, кад се доведу у везу са животом.

Кад физичар објашњује деци разне врсте зракова сунчаних, дете ће тешко схватити потребу, да то има смисла да учи. Али кад му се наставом из хигијене објасни, да свака врста сунчаних зракова има нарочито дејство на наше здравље, да друкчије делују топлотни, друкчије светлосни, а друкчије невидљиви зраци, дете већ може да увиди и потребу познавања тих зракова. Кад се у физичкој географији учи о земљишту и саставу његовом, дете ће држати да је беспослица и то учити, али кад му та знања допуни настава из хигијене о важности састава земљишта као филтра за воду, ствари ће већ више смисла добити.

Али настава из хигијене мора се старати и о томе, да научи ученике правилном посматрању народног живота у здравственом погледу. За проучавање великог броја врло важних здравствених питања хигијеничарима би била драгоцену помоћ интелегентних лајка, који би те појаве народног живота помоћу својих знања из хигијене могли пратити и проучавати, прикупљати о њима податке, те их достављати хигијенским установама, да би предузеле мере за поправку тих односа.

Зар учитељи не би могли узети на себе биометријска мерења својих ученика, кад би се у тај посао упутили, теориски и практично, за време учења у учитељским школама? Колико би само на основу тих мерења имали врло важних података о једном врло важном питању за проучавање нашег народа и његових особина. Па чак и психичке особине својих ученика сваки би наставник могао испитивати кад би се на ту страну обратила пажња у настави из хигијене.

Али настава из хигијене мора упознати ученике и са целокупном организацијом и начинима рада наше здравствене и хигијенске службе, као и са установама, које су одређене, да се старају о тој служби, јер би, као што већ рекох, сваки могао бити одличан сарадник тих установа, ако би био упознат с њиховим задацима и тежњама.

Настава из хигијене има, дакле, много шири значај него што се то обично претпоставља. И због тога хигијена се не може у средњим школама предавати само као збир поука, него као врло важан научни предмет, а с обзиром на остале науке које су већ предаване ученицима.

Хигијена је самостална медицинска наука. Она је у многим синтетеза медицинских наука. За разумевање хигијене као науке потребна су основна знања из природних наука и науке о човеку. Али не могу се на штету науке о здрављу предавати у свој својој опширности ови споредни предмети. Предавач се мора при својим предавањима освртати и на све раније научено из тих помоћних наука, проверити знање уче-

ника у том правцу, па према потреби предмета, о коме предаје, обновити и допунити та знања.

И зато није довољно само предавати, него треба тражити и сва помоћна средства за што успешнију наставу. Потребно је увести и извесне хигијенске вежбе. И баш настава хигијене у нижим разредима могла би се сводити на практичне поуке и ове вежбе из личне хигијене, али зато би школа морала располагати потребним установама и просторијама за ове вежбе.

Виши разреди би се већ могли вежбати и у многим радовима јавне и друштвене хигијене. Биометријска вежбања, прегледи станова, тргова, кланица, радњи и радионица, све су то хигијенски послови, које може и лајик да обавља. Ту даље долази упознавање са исправним и поквареним животним намирницама, спољним прегледом постројења за пијаћу воду, прегледом канализација и постројења за одстрањење изметина.

Ако поставимо све ове задатке настави хигијене у средним школама, сасвим је разумљиво, да морамо имати као наставнике за овај предмет стручњаке — хигијеничаре, који су упознати не само практично, него и теоријски са хигијеном као науком. Али ни то није довољно, јер предавач, поред стручне спреме, мора бити и педагог, мора знати методiku наставе. То се стиче искуством. Али то треба потпомоћи и од стране заинтересованих Министарстава.

Врло је потребно, на првом месту, да се једанпут утврди програм наставе из хигијене. Мени изгледа, да је досадањи начин израде ових програма, да се повери та израда појединцима, потпуно пропао. Али не изгледа ми много бољи ни начин, да се тај програм тражи само од Министарства Народног Здраља. Као пример навешћу програм предлажен од стране Министарства Народног Здравља Министарству Просвете од 21. октобра 1921. год. (Гласник Министарства Народног Здравља год. VII бр. 2 стр. 95). Овај програм представља напредак само у толико, што разређује хигијену у четири виша разреда по један час недељно. Али изгледа ми да подела на разреде није ни мало срећније проведена. Тако тај програм предвиђа за пети разред личну хигијену (није јасно означено да ли хигијену човечјег тела или анатомију и физиологију). Међутим много би логичније било, да се ученик најпре упозна са извесним деловима физикалне хигијене (утицаји атмосферских чинилаца, земљиште, вода, исхрана), па тек онда да пређе на личну хигијену. То би било чак и у сагласности са наставом из јестаственице, јер тек се у шестом разреду учи наука о човеку, док би се по овом прегледу учила у V разреду лична хигијена, и тек идуће године наука о човеку. Ако се пак по овом програму Министарства Народног Здравља предлаже у петом разреду, као увод у хигијену, настава из анатомије и физиологије — било би непотребно, јер се већ треба да учи у шестом разреду, те би се и у V и у VI разреду учило исто. Мени није ра-

зумљиво зашто треба предавати. о ваздуху, светлости, оделу (вода, земљиште нису ни предвиђени!) чак у седмом разреду, кад је то потребно и за познавање личне хигијене.

Надаље мало је објашњиво, зашто тешка питања о заразним болестима већ у шестом разреду треба предавати, а несрећне случајеве, прву помоћ, и негу болесника чак у осмом разреду. Прву помоћ и негу болесника може извршити и човек без икакве школске и научне спреме, ако се практично том послу обучи.

Ово су само опште, на дохват, учињене замерке овом програму. У ствари то и није програм него списак неколико поглавља из хигијене. Програм пак треба да буде наставницима упуство шта и у коме обиму имају да предају.

И да се не би радило опет овако преко колена, без проучавања, без систематског и логички састављеног распореда градова из хигијене на поједине разреде, мислим да би требали да се питају по овом питању сви стручњаци. Трбало би приредити једну анкету. А питање утврђивања програма и распореда наставног градива поверити једној комисији.

Кад се уводи у средњешколску наставу један овако важан предмет, онда треба, да би му се осигурао успех у школи, обрадити најподробнија упутства за наставнике. Без овако подробног наставног плана, и нарочито без једног сталног наставног плана, нећемо никад моћи добити ни добар уџбеник за хигијену у средњим школама. Ако прегледамо досада издате уџбенике, лако ћемо се о томе уверити. Сваки је писао књиге, како је он схватио стари програм, који је у ствари био само једна репетиција науке о човеку, а овај други опет (само за четврти разред) и сувише је простран због многобројних ескурзија по разним помоћним наукама. Овај последњи у предлогу по мом мишљењу је само костур за програм. Али ни због расподеле по разредима, ни због непотпуности своје, не би га требало усвојити, докле год се нарочитом комисијом стручњака не разради, не доведе у везу са осталим наставним предметима, помоћним за наставу из хигијене и не распореди правилно по разредима. Ту је још нарочито важна допуна за методику наставе увести и извесне практичне вежбе.

Ако се озбиљно жели да се хигијена уведе у средњешколску наставу, треба озбиљно приступити изради програма и свих потребних упуштава за ову најмлађу науку у наставном програму средњих школа.

Д-р СТЕВ. З. ИВАНИЋ.

ИСПРАВКА

У чланку „Статистика школа под Министарством Просвете“ у новембарском броју поткрала се крупнија грешка: наслов на стр. 152. „1. Бројно стање школа“ треба да буде на стр. 151. испред табеле.

Уредник неслужбеног дела
Д-р БРАНИСЛАВ КРСТИЋ

Државна Штампарија
Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца
Београд.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.BE